

УДК 343.13

Даниленко Анастасія Володимирівна –кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
Харківського національного університету
внутрішніх справКочура Олександра Олександрівна –старший викладач кафедри кримінального процесу
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Особливості проведення допиту за участю неповнолітнього потерпілого під час досудового розслідування

В даній статті розглянуто загальні правила проведення допиту неповнолітнього потерпілого відповідно до положень нового Кримінального процесуального кодексу України. Зроблено спробу виокремити особливості проведення цієї слідчої (розшукової) дії з урахування психологічних особливостей вказаного учасника кримінального провадження.

Ключові слова: неповнолітній потерпілий, допит, протокол допиту, права та законні інтереси неповнолітнього потерпілого.

В данной статье рассмотрены общие правила проведения допроса несовершеннолетнего потерпевшего в соответствии с положениями нового Уголовного процессуального кодекса Украины. Сделана попытка выделить особенности проведения данного следственного (розыскного) действия с учетом психологических особенностей указанного участника уголовного производства.

Ключевые слова: несовершеннолетний потерпевший, допрос, протокол допроса, права и законные интересы несовершеннолетнего потерпевшего.

The author of the article analyzed the common rules of interrogation of the minor victim according to the new Criminal Procedure Code. An attempt to allocate some specific rules of this detective action was made.

Key words: minor victim, interrogation, protocol of interrogation, rights and legal interests of minor victim.

Постановка проблеми. Неповнолітній потерпілий є учасником кримінального провадження, який потребує особливого відношення до себе під час проведення досудового розслідування, і це відображається, в першу чергу, в процедурі проведення слідчих (розшукових) дій. Разом з тим, слід відзначити, що під час проведення слідчих (розшукових) дій слідчому недостатньо знати лише процедурні питання, йому також необхідно вміти враховувати психологічні аспекти їх проведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній літературі предметні дослідження щодо порядку проведення слідчих (розшукових) дій провадилися такими вченими-юристами як: О. Х. Галімов, М. В. Бахарєв, В. О. Коновалова, В. П. Колмаков, Н. І. Кулагін, М.

І. Порубов, М. В. Салтевський, Ю. Д. Федоров, С. А. Шейфер, В. Ю. Шепітько, І. М. Якімов, М. П. Яблоков та інші.

Невирішені раніше проблеми. Беззаперечно, вищезазначені автори зробили суттєвий внесок у дослідження порядку проведення слідчих (розшукових) дій. Проте, з урахуванням психологічних особливостей такого учасника кримінального провадження як неповнолітній потерпілий, окремі питання потребують додаткового вивчення, з метою використання отриманих результатів в практичній діяльності правоохоронних органів.

Метою цієї статті є вивчення порядку проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього потерпілого з урахуванням психологічних особливостей даного учасника кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Отже, за дослідженнями, найбільш розповсюдженою слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться під час досудового розслідування, є *допит*. Щодо проведення даної слідчої (розшукової) дії із неповнолітньою або малолітньою особою закон встановлює певні загальні правила.

По-перше, допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування, або в іншому місці за погодженням з допитуваною особою (ст. 224 КПК України).

По-друге, допит неповнолітньої або малолітньої особи не може продовжуватись без перерви понад 1 годину, а загалом понад 2 години на день (ч.2 ст. 226 КПК України).

По-третє, допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться за участю законного представника, педагога, психолога, а за необхідності – лікаря (ч. 1 ст. 226 КПК України).

По-четверте, особі, яка не досягла 16 років роз'яснюється обов'язок давати правдиві показання, і дана особа не попереджається про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання (ч. 3 ст. 226 КПК України).

Разом з тим, неможливо врахувати усі психологічні особливості неповнолітньої особи, яка стала жертвою злочину, та відповідно відобразити процесуальні особливості проведення допиту у законі. Тому слідчий, який проводить допит неповнолітніх потерпілих з урахуванням їх віку повинен звертати увагу на такі особливості:

1. Потерпілих дошкільного віку (від 3 до 6 років) слід допитувати за місцем їх проживання, адже знайома для них обстановка допоможе слідчому швидше встановити психологічний контакт з неповнолітнім. Крім того, слід відзначити, що проводити допит з даними особами необхідно невідкладно через те, що за деякий час після скоєння злочину дитина може плутати послідовність подій та забути окремі подробиці. Перед початком допиту слідчому необхідно проявити зацікавленість та дружність, і встановити неформальні відносини з дитиною (допит краще розпочинати з питань про дитину, її сім'ю, інтереси). Всі питання під час допиту слід формулювати зрозумілими для особи словами та фразами. Якщо під час допиту дитина проявить зацікавленість у розповіді, то

слідчий не повинен втручатись і направляти її. Реакція на розповідь дитини повинна підтверджувати інтерес до неї, а не навпаки.

2. Потерпілі молодшого шкільного віку (7-11 років) мають більш широке коло стосунків ніж діти дошкільного віку, адже вже навчаються у школі, заводять друзів та починають самостійно існувати у світі. Тому слідчому слід розуміти, що під час розповіді дитина може використовувати як наукову термінологію, так і прості, так би мовити, «вуличні» слова. Слідчому слід уникати ненормативної термінології, але не демонструвати незручності, адже дитина дуже швидко сприймає речі, які змушують дорослих відчувати незручність. Крім того, слідчий повинен розуміти, що діти навіть у цьому віці ще не можуть надавати надійну оцінку часу, швидкості, відстані, розміру, висоти, ваги, кольору, тощо. А тому свідчення неповнолітніх потерпілих цього віку не є досить надійним джерелом доказів у кримінальному провадженні.

3. Для потерпілих підліткового періоду (12-15 років) характерні різкі фізичні та емоційні зміни. Такі діти намагаються стати дорослими, хоча їх поведінка все ще залишається дитячою. При допиті даної категорії потерпілих слід використовувати всі вище названі прийоми.

4. Потерпілі у віці від 15 до 18 років характеризуються нестійкістю у поведінці, вони можуть бути дратівливими, втомленими, образливими. Слідчому під час допиту таких потерпілих слід проявити терпіння, жодним чином не ображати їх ані словом, ані поведінкою. Підлітки у цьому віці можуть здаватись зібраними та спокійними, легко розповідати про неприємні події, що з ними трапились, але їх почуття провини та участі може бути дуже сильним. Тому слідчий повинен проявити обережність та уважність до допитуваної особи.

Таким чином, лише знань процесуального закону слідчому не буде достатньо для того, щоб в повній мірі гарантувати дотримання прав та законних інтересів неповнолітнього потерпілого. А тому важливо уважно та обережно організувати та проводити допит неповнолітнього потерпілого. Розслідування кримінальних проваджень за їх участю повинно бути чітко організовано,

займати по можливості мінімальний проміжок часу, доручатися досвідченим та висококваліфікованим спеціалістам. Необхідно, щоб від першої бесіди чи від першого допиту і до кінця розслідування проводилось одним і тим самим слідчим, обов'язком якого є забезпечення скорочення, наскільки це можливо, кількості допитів неповнолітнього потерпілого та їх правильне проведення [1, с. 4].

Загалом проведення допиту неповнолітнього або малолітнього потерпілого проводиться у декілька етапів, які мають певні особливості:

Підготовчий етап - до моменту проведення допиту неповнолітнього потерпілого слідчому слід знати основні відомості про його психологічні особливості. З цією метою необхідно попередньо допитати батьків і вихователів (учителів), які спостерігали дитину в різних умовах. Свідчення батьків і працівників дитячих установ в даній ситуації можуть істотно доповнювати один одного. Також цих осіб необхідно попередити, що не можна спеціально готувати дитину до допиту, тобто обговорювати її розповідь заздалегідь. Для того щоб оцінити психологічний стан неповнолітнього потерпілого необхідно отримати таку інформацію:

- в яких умовах живе і виховується дитина (склад сім'ї, стосунки між батьками, ставлення батьків до дитини, застосовувані до дитини заходи заохочення і покарання, реакція дитини на них, чи бувають в будинку гості та як вони ведуть себе в присутності дитини, з ким дитина проводить вільний час, чи відвідує дитячі установи);

- які рівень і особливості інтелектуального розвитку дитини; щодо потерпілих дошкільного віку – ступінь оволодіння мовою, чи вміє розповідати про те, що чув або бачив; чи легко вступає в спілкування з однолітками і дорослими; знає букви, чи вміє читати і писати; в яких межах володіє рахунком; чи легко запам'ятовує казки, вірші; які заняття проводяться в дитячому саду і як дитина проявляє себе в них, а якщо дитина не відвідує дитячий садок - чи займаються з ним батьки, чи читають йому, яким практичним умінням навчають, чи легко він їх засвоює;

- чи спостережлива дитина, наскільки вона кмітлива, чи точна в оповіданнях і чи

любить їх доповнювати вигаданими подробицями; щодо дітей молодшого шкільного віку, крім названого, - як засвоює навчальний матеріал, які відчуває труднощі у навчанні; чи адаптований до шкільного режиму, чи багато читає; про що любить читати, чим захоплюється;

- наскільки дитина інформований про певні сторони життя (залежно від змісту справи та мети передбачуваного допиту дитини);

- основні риси характеру дитини (товариська чи замкнута, сором'язлива, легко вступає в контакт з незнайомими людьми, полохлива або сміла; чи схильна губитися в незнайомих ситуаціях; активна або пасивна; чи урівноважена; уперта або поступлива; наскільки самолюбива і ранима, чи часто плаче; скромна або любить бути в центрі уваги; чи здатна контролювати свою поведінку; чи часто свариться з однолітками і що є причиною сварок; яке місце займає в дитячому колективі; як до неї ставляться однолітки; чи має погані нахили або шкідливі звички та які саме;

- як розвинена фізично; які захворювання перенесла, чи страждає хронічними захворюваннями; чи є дефекти органів чуття, в першу чергу зору і слуху (всі перераховані відомості можуть бути також отримані від медичних працівників школи або дитячого садка);

- чи є у дитини дефекти мови (заїкання, погана вимова) або інші фізичні недоліки, яких вона соромиться, які теми розмови неприємні їй або можуть сильно схвилювати;

- в якому емоційному стані перебувала дитина в момент кримінального правопорушення (чи була, зокрема, налякана, схвилювана і т. п.); чим була зайнята у цей момент, чи брала сама участь у події або могла тільки спостерігати його, чи була ця подія в центрі її уваги;

- чим займалась дитина після злочину, як саме проводила час між подією і допитом (це важливо для встановлення можливості «нашарування» подальших вражень);

- чи розповідала дитина про подію, про які її будуть допитувати, і якщо розповідала, то кому і що саме;

- чи обговорювали дорослі ці події у присутності дитини.

Допит неповнолітнього або малолітнього потерпілого повинен проводитися за участю педагога або психолога (ст.227 КПК України). До початку допиту слідчий може отримати у психолога консультацію про психологічні особливості і реальні можливості дітей того віку, до якого належить потерпілий. Допомога психолога може бути корисна також при підготовці питань, які передбачається поставити дитині.

У процесі підготовки до допиту дитини також слід заздалегідь вирішити питання про місце допиту. Якщо відомо, що дитина сором'язлива, замкнута, невпевнена у собі, її слід допитувати за місцем проживання, адже домашня обстановка до якої звикла дитина допоможе їй відчувати себе більш захищеною та впевненою. У тих випадках, коли слідчий попередньо з'ясував, що дитина має погану зоровою пам'яттю, недостатньо володіє мовою для опису складної ситуації, розташування об'єктів у просторі, їх переміщення і т.п., можливим є проведення допиту на місці розслідуваної події, так як це допоможе нагадати деталі ситуації і дозволить дитині, яка не вміє розповідати, показати розташування учасників сцени, яку вона спостерігала, спрямування їх руху, тощо. Разом з цим, дане положення не стосується ситуацій, коли є підстави вважати, що перебування на місці події може викликати у неповнолітнього потерпілого сильні негативні емоції.

Також при підготовці до допиту важливо знати позицію неповнолітнього потерпілого. Про це можуть повідомити особи, які постійно спілкуються з дитиною. Наприклад, у дітей молодшого шкільного віку може виробитися власна позиція стосовно справи, про яку бажано знати до проведення допиту, адже, у потерпілих цього віку може сформуватися цілком усвідомлене і стійке бажання помститися особі, яка скоїла злочин.

Деякі школярі молодшого віку, розуміючи, що від їхніх повідомлень залежить щось важливе, що на них звернено увагу багатьох дорослих, намагаються зробити свої свідчення як можна більш значними, зберегти у оточуючих інтерес до себе. Подібна позиція іноді породжує прагнення до «уточнення» і «посилення» деталей, а іноді і до їх спотворення

заради того, щоб розповідь вийшла більш значимою.

Підсумком підготовки до допиту має бути складання плану, який передбачає не тільки зміст, а й форму питань, їх послідовність, можливість повторення кожного питання іншими словами.

Проведення допиту.

Ефективність проведення допиту неповнолітніх потерпілих у великій мірі залежить від умінь слідчого враховувати і правильно використовувати психологічні особливості неповнолітніх. Наприклад, спілкування з сором'язливими неповнолітніми, які важко вступають в контакт не слід починати з прямого звернення до них. Дитині необхідно надати певний час, щоб освоїтися з новою для нього обстановкою, присутністю незнайомих людей. Тому розмову краще починати не з дитиною, а про дитину з супроводжуючим його особою або з педагогом, поступово залучаючи в розмову і дитину, як би уточнюючи те, що говориться про нього.

Багатьом дітям дошкільного віку і деяким молодшим школярам, щоб освоїтися на новому місці, в незнайомому приміщенні, потрібно його детально оглянути. Немає сенсу відразу саджати дитину, вона повинна відчувати, що в будь-який момент може підійти до предметів, які знаходяться у приміщенні, змінити позу, взяти те, що привернуло її увагу.

У розмові з дітьми дорослі часто допускають неприродні інтонації, зловживають зменшувальній формою слів, наївно вважаючи, що від цього діти їх краще розуміють і переймаються до них довірою. Не потрібно забувати, що діти, як правило, чутливі до фальші і не відчують поваги до людей, які занадто відверто намагається сподобатися їм. Краще зберігати природність поведінки, серйозно поставитися до того, що цікавить або хвилює дитину.

В окремих випадках, коли контакт з дитиною не налагоджується, можна вдатися до прийому, заснованому на численних спостереженнях психологів і педагогів про те, що діти часто цікавляться людьми, які не звертають на них уваги, і, звикнувши до їх присутності, самі починають намагатися вступити з ними у спілкування. У подібних випадках слідчий може зайняти вичікувальну

позицію, зробити вигляд, що займається своїми справами, які не мають до дитини жодного відношення, в той час як з дитиною розмовляє педагог або супроводжуюча особа.

Намагаючись заспокоїти дитину, допомогти йому подолати страх, збентеження, напруженість, не слід впадати в іншу крайність: дитина не повинна ставитися до подій занадто легко. Дітям старше п'яти-шести років після встановлення з ними контакту можна задати питання про те, де вони в даний момент знаходяться, навіщо їх сюди привели, про що, на їх думку, буде розмова. Доповнюючи і коригуючи відповіді дитини, слідчий тим самим налаштовує її на серйозний лад.

Допит дітей майже завжди вимагає попередньої розмови, для того щоб отримати і скорегувати наявне уявлення про психологічні особливості дитини і створити в неї мотивацію для дачі свідчень. Слідчий може поставити питання про події чи предмети, завідомо добре відомі дитині, - наприклад, про те, що відбувалося вчора в дитячому садку або у дворі, з ким дружить дитина, про зовнішність знайомих дітей і дорослих і т.п. Це дозволяє слідчому перевірити вміння дитини розповідати, знаходити засоби для опису зорових вражень. Неправильно, проте, намагатися з'ясувати здатність дитини до опису подій тільки за рахунок переказу того, що він читав чи про що йому розповідали, оскільки ця інформація сприймалася дитиною в словесній формі, і дитина, передаючи її, демонструє здатність не до опису, а до переказу.

Засобом створення мотивації до дачі показань для дітей молодшого шкільного віку може служити роз'яснення дитині, що від неї чекають допомоги у важливій справі, що її допомога вкрай необхідна. У дев'ять-десять років, коли у дитини формуються моральні почуття, бажання наблизитися до світу дорослих, звернення до нього за допомогою може служити стимулом для підвищення активності. У той же час дитині потрібно сказати, що якщо вона не пам'ятає про події, не бачила якихось деталей ситуації, то і негативні відповіді важливі і здатні допомогти слідству. Інакше дитина, мотивована на надання допомоги, може вважати, що від неї чекають тільки позитивних відповідей, і це здатне

привести до спроб заповнення «прогалін» вигадкою.

Створити таку ж мотивацію у потерпілих дошкільного віку дуже важко і часто просто неможливо, через те що мотивація їх поведінки більш ситуативна, тому таку дитину легше мотивувати на те, що вона впорається з завданням, зуміє відповісти на запитання, продемонструвати вміння розповідати. У роботі з неповнолітніми дошкільного перехід від початкової розмови до основної частини допиту не повинен бути різким. Бажано, щоб перше питання про подію сприймалось дитиною як природне продовження розмови. Не рекомендовано підкреслювати, що розмова змінює тему, напрямок виразами типу: «А тепер поговоримо про інше», і т.д.

Допит належить починати із вільної розповіді неповнолітнього потерпілого про подію кримінального правопорушення. Ця вимога практично нездійсненно для дітей шести-семи років, якщо їх спеціально не готували до допиту. Зв'язність, послідовність, легкість оповідання про складні події нерідко вказують на несамостійність його побудови, втручання дорослих у процес формування показань. У переважній більшості випадків допит дітей дошкільного віку можливий тільки у формі найбільш доступного їм діалогового мовлення, що підвищує вимоги до постановки чітких, ясних питань, не розрахованих на розгорнуті, тривалі відповіді.

При вмілій постановці питань можливості діалогового мовлення дітей виявляються цілком достатніми для повідомлення змістовної інформації. Слід по можливості уникати питань, на які можна відповісти «так» чи «ні». Зрозуміло, не завжди вдається уникнути питань, які передбачають лаконічні відповіді, але до них потрібно вдаватися, коли випробувані всі засоби отримати більш розгорнуті відповіді.

Під час допиту психологічні можливості дитини будуть використані найбільш повно за умови постановки перед нею питань у поступово зростаючій складності. Спочатку дитині слід запропонувати перерахувати осіб, які брали участь у подію, які предмети помітила дитина, після цього розповісти, хто і які дії вчиняв, і, нарешті, з'ясувати, як дитина розуміє сутність події та її внутрішній зміст.

Для активізації пригадування, коли дитина каже, що не пам'ятає якогось факту, доцільно повернутися до того, що йому передувало. Пригадуючи, як розвивалася ситуація, розширюючи коло відтворюваних фактів, дитина може мимоволі згадати потрібне обставину як фрагмент цілісної ситуації, оскільки труднощі пригадування у дітей бувають викликані нездатністю виокремити епізод із загальної картини події.

Особливо уважно слідчий повинен стежити за тим, щоб питання не були навідними. Не слід ставити питання у формі опису, який дитина повинна підтвердити або спростувати. Далеко не кожна дитина в змозі протиставити свої спогади твердженнями дорослих.

Багато дітей, особливо м'які за характером, боязкі, слухняні, виховані в умовах беззаперечного підпорядкування дорослим, нестійкі до психологічного тиску. Якщо слідчий, бажаючи домогтися відповіді, говорить дитині: «Це ти повинен пам'ятати», «Ти не міг забути» і т.п., дитина може вдатися до вимислу, щоб виконати вимоги дорослого.

При допиті дітей велике значення має використання матеріальних об'єктів, еталонів, які полегшують пригадування і опис предметів. Дитина набагато більше може дізнатися, чим самостійно відтворити в мовній формі. В якості еталонів для зіставлення їх з образами пам'яті можуть бути використані синтетичний портрет, «фоторобот», зразки, тканин, набори зображень частин, фасонів, окремих елементів одягу, автомобілів різних марок, зразки відтінків кольорів і т.п.

Допит неповнолітніх потерпілих про події, що завдали їм психічну травму, повинен бути побудований таким чином, щоб складні емоційно питання, обов'язково чергувалися з питаннями про нейтральні або приємні для дитини факти.

Майже всі діти до чотирьох-п'яти років мають більш-менш виражені дефекти вимови, у деяких дітей вони зберігаються і в шкільні роки. Приблизно з п'яти-шести років діти починають соромитися мовних недоліків, якщо вони виражені відносно сильно. Такі діти швидко замикаються, намагаються припинити розмову, якщо виявляють, що їх недолік помічений навколишніми. Під час допиту не

рекомендується поправляти вимову дитини, перепитувати її без крайньої необхідності.

У спілкуванні з неповнолітніми, які заїкаються, слідчий повинен уникати поширеної помилки, яка полягає у тому, що слухач договорює слово, яке не може вимовити дитина. Це не допомагає, а заважає дитині, підкреслює його дефект, створює бар'єр у спілкуванні.

Тривалість допиту не може бути єдиною для всіх дітей. Вона визначається з урахуванням віку та індивідуальних особливостей дитини. Так, на думку І. А. Арямова діти 5-7 років діти можуть бути уважними протягом 15 хвилин, 7-10 років приблизно 20 хвилин, 10-12 років – приблизно 25 хвилин, доросліше 12 років – приблизно 30 хвилин [2, с. 14]

В той же час, В. І. Смилов вважає, що продуктивно давати свідчення діти 3-5 років можуть близько 10-15 хвилин; діти 5-7 років - близько 15 хвилин; діти 7-10 років - 25 хвилин, діти старше 12 років – приблизно 30 хвилин. Якщо за цей час допитувач не встиг з'ясувати, що його цікавлять, бажано зробити перерву. Після двох періодів допиту продуктивність інтелектуальної діяльності дітей знижується [3, с. 150].

З точки зору, М. І. Єникеева та Е. О. Черних доцільно проводити допит неповнолітніх не більше однієї години, а дітей дошкільного та молодшого шкільного віку відповідно не більше 20 та 30 хвилин [4, с. 56].

Складання протоколу допиту неповнолітнього потерпілого.

Фактичні дані, що містяться в показаннях свідків, стають доказами у кримінальних провадженнях тільки після того, як вони зафіксовані у встановленій законом формі. Основна форма фіксації показань потерпілого - складання письмового протоколу допиту потерпілого.

Разом з тим при складанні протоколу допиту неповнолітнього потерпілого необхідно враховувати, що свідчення дітей нерідко своєрідні за формою: вони уривчасті, розпливчасті, відповіді даються не завжди в плані поставлених питань, окремі слова вживаються не в їх загальноприйнятому значенні, деяка частина інформації передається дитиною не в мовній формі, а за допомогою жестів, міміки, інтонацій. Все це створює передумови для багатозначного тлумачення

висловлювань дітей. Справжній зміст повідомлення дитини іноді відкривається тільки після ретельного обмірковування і аналізу його свідчень.

Незалежно від віку дитини і особливостей мовної форми повідомлення будь-які його показання про факти, що мають значення для органів досудового розслідування, отримані з дотриманням вимог закону, можуть бути оформлені протоколом допиту неповнолітнього потерпілого, включені в число доказів і надалі оцінюватися нарівні з іншими доказами. Всі висловлювання дитини подію кримінального правопорушення повинні бути дослівно, без спотворень, внесені до протоколу.

Нажаль, під час фіксації показань потерпілого слідчий, з метою впорядкувати свідчення дитини, може вдатися до обробки наданої інформації, її переструктурування, редагуванні окремих виразів. Таким чином, це може призвести одночасно, як до втрати і спотворення частини інформації, так і до внесення нової інформації, що виходить вже від слідчого, а це, в свою чергу, є неприпустимим.

Слід відзначити, що з метою підвищення точності та повноти фіксації показань неповнолітніх потерпілих слід використовувати аудіо- або відеозапис проведення слідчої (розшукової) дії. Аудіозапис показань неповнолітніх сприяє вдосконаленню процесу перевірки та оцінки доказів, що включає в себе

дослідження фактів, про які повідомив потерпілий, і умов, методів отримання від нього відомостей. Прослуховування фонограми дозволяє перевірити, що говорив неповнолітній потерпілий, як він говорив.

Аудіозапис, відповідно до ст. 105 КПК України, не замінює традиційного письмового протоколювання, і є додатком до протоколу допиту.

Під час проведення допиту в протоколі обов'язковому фіксуванню підлягають дані про місце, час допиту, тривалості допиту і перерв.

Щодо проведення відеозапису допиту неповнолітніх потерпілих, то його слід обов'язково використовувати в тих випадках потерпілий погано володіє розмовною мовою, широко використовує для передачі інформації жести, міміку і інші виразні засоби.

Висновки. Таким чином, неповнолітні потерпілі під час кримінального провадження потребують особливого відношення до себе, яке в першу чергу проявляється специфіці проведення слідчих (розшукових) дій за їх участі. Крім того, з урахування обставин кримінального провадження слідчий зобов'язаний відмовитись від участі неповнолітнього потерпілого у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій для того, щоб не травмувати останнього і якщо необхідну для провадження інформацію можливо отримати іншим шляхом.

Список використаних джерел:

1. Скичко О. Ю. Нравственные основы допроса несовершеннолетних свидетелей и потерпевших / Ю. О. Скичко // Российский следователь. – 2005 – № 9 – С. 2–4.
2. Арямов И. А. Особенности детского возраста / И. А. Арямов. – М. : Учпедгиз, 1953. – 192 с.
3. Смыслов В. И. Свидетель в советском уголовном процессе / В. И. Смыслов. – М. : Высшая школа, 1973. – 160 с.
4. Еникеев М. И. Психология допроса : учебное пособие / М. И. Еникеев, Э. А. Черных. – М. : ВЮЗИ, 1990. – 147 с.
5. Галимов О. Х. Малолетние лица в уголовном судопроизводстве / О. Х. Галимов. – СПб. : Питер, 2001. – 224 с.